

וממשיך לעשות כן בקביעות, מותר לספר בגנותו, ואף לרשום את גנותו לדורות (חפץ חיים לשון הרע ד, ה, ובאר מים חיים שם לג). ■ וכן הלכה (שם). וראה חפץ חיים מהדור' דרשו (שם הע' 56), שרק לבית דין הותר לגנות או להחליט האם יז עבירה שמותר לגנות עברה.

הִיָּה יוֹדֵעַ פֶּרֶק בְּשִׁיר - שידע תנועה אחת להגבתה קול ערב (ע"פ רש"י ומאירי), ולכוון ולהשתמש נכון ומדויק במיתרי הקול, להוצאת קולות ערבים ללא עמל וטורח, ע"פ כללי חכמת הניגון (הון עשיר). ונקרא 'פרק בשיר', משום שכשם שיש ספרים על שאר תחומים, כך יש ספרים על שירה, המלמדים את חכמת הניגון וכלליה, והוגרס בן לוי היה יודע פרק מסוים מתוך אחד הספרים שלא היה יודע לאחרים עליו, שעל פיו היה יודע איך לשיר בנעימות מיוחדת [באופן המבואר להלן (ע"ב)] (ר"י מלוניל המובא בקובץ שיטות קמאי). ויש שביאר, ש'פרק בשיר' הכוונה לפרקי אצבעותיו, שהיה יודע איך להשתמש בהם בהכנסתם לפיו להנעמת השירה (הון עשיר).

מְעִשֵׂה הַקֶּתֶב - כתיבת שם הוי"ה בבת אחת על ידי קשירת ארבעה קולמוסים בין חמשת האצבעות (ע"פ רש"י והערך ערך בן קמצר). ומעלה זו אינה אלא לכתיבת השם הקדוש, לכותבו בפעם אחת, שלא יהיה רגע שהשם יהיה חסר (ע"פ תוס' יו"ט ומהר"ץ חיות. והיד דוד מעיר, שלשון הגמ' להלן ע"ב 'ואם היתה תיבה של ד' אותיות' וכו', משמע אפילו סתם תיבות). ויש שפירש, שהטעם שכתב כן את השם הקדוש, משום שרק כתיבה באופן כזה מבטיחה שלא יעברו על האיסור המבואר במסכת סופרים (ה, ז) שלא לדבר בעת כתיבת השם (תוס' ישנים להלן ע"ב; תוס' רא"ש שם). ויש שפירש, שאם כותבים אותו שלא כאחת, יוצא שאחרי כתיבת אותיות יו"ד ה"א נוצר שם י-ה, וכשמוסיף את האות וא"ו, הרי הוא מוחק את השם הזה, ובכתיבת כל שם הוי"ה בבת אחת הוא נמנע מקלקול זה (מנחת חינוך מצוה תלו אות, ו) ואין אנו בכתיבתנו הרגילה לא נחשבים מוחקים, ראה אבני נזר או"ח לג, יג-יד).

ויש שכתב, שלא יתכן לכתוב ארבע אותיות בארבע קולמסין בבת אחת, ועוד, שכתיבה במרחק אצבע בין אות לאות, פסולה [ראה שו"ע יו"ד רעד, ד], אלא שרקן חרט את השם על מתכת, על ידה כתב את השם בבת אחת [כעין מכונת דפוס] (מהר"ץ חיות, וראה ט"ז או"ח רפד, ב, שסת"ם כשר ע"פ דפוס, וראה משנ"ב שם, א. וראה מה שכתבנו להלן ע"ב ד"ה היה כותבה).

עַל הַרְאִשׁוֹנִים נֶאֱמַר 'זָכַר צְדִיק לְבִרְכָּהּ, וְעַל אֱלוֹ נֶאֱמַר 'אִשִּׁים רְשָׁעִים יִרְקָב' - 'הראשונים' הם בן גמלא, בן קטין, מונבז המלך, הילני אמו וניקנור, המוזכרים במשנה הקודמת לשבחה, ו'על אלו' הכוונה לבית גרמו, בית אבטינס, הוגרס בן לוי וכן קמצר, המוזכרים במשנתנו (רמב"ם בפיהמ"ש; מאירי). ויש מפרשים, ש'הראשונים' הם בית גרמו, בית אבטינס והוגרס בן לוי, שאף על פי שהמשנה הזכירה אותם לגנאי, אך אחר כך הם נתנו תשובה לדבריהם [כמבואר בגמ' להלן] וקיבלו אותה, ו'על אלו' הכוונה לבן קמצר, שלא נתן תשובה לדבריו, והמשנה לא אומרת 'ועל זה נאמר' וכו', אלא 'על אלו', על בן קמצר וחבריו [כמוזכר בגמ' להלן (ע"ב)] (מאירי, בשם 'ש' מפרשים', אך ראה מהרש"א שחכמים לא קיבלו את תשובת הראשונים שנתנו לדבריהם).

גְּמָרָא. וְהִבְיָאוּ אִימְנִין מֵאֱלָקְסַנְדְּרִיא שְׁל מִצְרַיִם, שלימדו איך להכין את לחם הפנים, אבל הם בעצמם לא הכינו, שהרי גזרו על העכו"ם שהם טמאים כטומאת זבים [כמבואר בנדה (לד, א)], ואם יגעו בלחם הם יטמאוהו (הערות הגרי"ש אלישיב).

כְּשֶׁהֵלַךְ נִינְגוֹר לְהִבְיָא דְלָתוֹת, נחושת (רש"י). ויש שפירש, שהיו מחופות נחושת (מאירי). **מֵאֱלָקְסַנְדְּרִיא שְׁל מִצְרַיִם**, ואף שנאסר לשוב למצרים, כמאמר הכתוב (דברים יז, טז) 'לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד', מבואר בספרי כי האיסור נאמר רק כששב לגור שם (תוס' ישנים; תוס' רא"ש; ריטב"א בת' ראשון). ויש סוברים, שהאיסור הוא רק על אותן העיירות שהיו בזמנם, אך מאחר והן כבר נחרבו, אין איסור על העיירות הקיימות במקומן (ריטב"א, בשם 'יש אומרים'). ויש סובר, שלא אסר הכתוב אלא למי שחזר באותה הדרך בה הלכו אבותינו, מארץ ישראל למדבר, ומהמדבר למצרים (ריטב"א, בשם רבי אליעזר ממזין, שאכן כתב כן בספרו יריאים שג).

עָמַד עֲלָיו נְחֹשֶׁל שְׁפִים לְטַבְעוֹ, ולא בגלל שעבר איסור ששב למצרים, שהרי אין זוהא איסור כמבואר לעיל (בשם תוס' ישנים), אלא לנסותו אם יצטער וימסור נפשו עליה, ש'לפום צערא אגרא' (יעב"ץ).

וּרְקָה - חיבק אותה (רש"י), או שקשר עצמו אליה (רמב"ם בפיהמ"ש). ועל הראשונה לא מסר נפשו, משום שסבר שמאחר והשניה נשארת, יוכלו לעשות כדוגמתה בירושלים (עיון יעקב על עין יעקב).

הִטְלוֹנִי עִמָּה. אמר להם זאת בחכמה לצורך הצלת הדלת, שעל ידי שיראו כי מוכן למסור נפשו עליה, יחסו עליו ולא יטילוה, אבל אם באמת היו משליכים את הדלת, לא היה נותן להם שישליכוהו עמה, שהרי אסור לאבד עצמו לדעת (מראית העין, וראה עיון יעקב על עין יעקב וכן יהודע).

'רְהִיטְנִי - דלתות, ש'רהיט' פרושו בארמית הוא 'רץ', שדלת היא רצה ונועלת רצה ופוחתת (ע"פ רש"י ומצודות ציון משלי א, ז). או משום שהדלת ההיא שהיתה צריכה מחמת כובדה לשקוע במצולות, קיבלה כח ריצה ויצאה מן המים (בן יהודע).

אֵל תִּיקְרִי 'בְּרוֹתִים' אֶלָּא 'בְּרִית יִם', שאילו כפשוטו לעץ הברוש, היה לכתוב לומר 'ברושים', אך שינה לומר 'ברותים', לדרשה זו (תורה תמימה שיר השירים א, ז).

כָּל הַשְּׁעָרִים שְׁהִיוּ בְּמִקְדָּשׁ נִשְׁתַּנוּ על ידי כהנים עשירים (ר"י מלוניל, המובא בקובץ שיטות קמאי). **לְהִיֹּת שְׁל זָהָב** - מצופות זהב (רמב"ם בית הבחירה ה, ה).

יִשׁ אֹמְרִים מִפְּנֵי שְׁנֹחֹשֶׁתָן מוֹצֵהֶת הֵימָּה, שנחושת זו יקרה יותר מזהב, ומאירה כזהב, ולכן לא היה צורך להחליפן לזהב (עזרת כהנים ג, ג נחלה ליהושע כב). ויש שסובר שלא החליפום, משום שהיופי הזה שהן של נחושת ואף על פי כן מאירות כשל זהב, עולה על היופי של דלתות זהב (עיון יעקב על עין יעקב). ויש אומרים 'זה לא פירש כטעם הראשון שלא החליפו אותן לזהב מפני שנעשו בו נסים, זאת משום שלדעתו ניקנור נהג שלא כדן במסירת נפשו עליהן (משך חכמה שמות כז, יא).

מְשֻׁנָּה. וְאֵלוֹ לְגֵנָאִי. שמותר לספר בגנותם של רשעים, כשאינו לכוונת לשון הרע, אלא כדי להרחיק שאר בני אדם ממעשיהם (מאירי להלן ע"ב). שאיסור לשון הרע הוא משום שיתכן שהחוטא אינו יודע את חומר האיסור, או שהתגבר עליו יצרו לפי שעה, ואחר כך התנחם על זה ועשה תשובה, אך כאשר בית דין או חכמים מודיעים לאדם שהוא עובר על לאו או על עשה [כדוגמת המוזכרים במשנה, שהודיעום שהם ממעטים בכבוד שמים],